

DOBRO DZIECKA A INTERESY INNYCH PODMIOTÓW W POLSKIEJ REGULACJI PRAWNEJ PRZYSPOBIENIA

Rafał Łukasiewicz

MONOGRAFIE

Wolters Kluwer

DOBRO DZIECKA A INTERESY INNYCH PODMIOTÓW W POLSKIEJ REGULACJI PRAWNEJ PRZYSPOSOBIENIA

Rafał Łukasiewicz

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 stycznia 2019 r.

Recenzenci

Dr hab. Janusz Gajda, prof. UJK

Dr hab. Anna Sylwestrzak, prof. UG

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Witczak

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-309-6

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Rozdział I	
Zasada dobra dziecka a przysposobienie	21
1. Uwagi wprowadzające	21
2. Dobro dziecka przysposobionego w perspektywie prawnohistorycznej	22
2.1. Uwagi wstępne	22
2.2. Przeobrażenia prawa rzymskiego w kierunku uwzględnienia dobra dziecka przysposobionego	23
2.3. Upadek instytucji przysposobienia w średniowieczu – wzmianka	31
2.4. Dziewiętnastowieczne rozwiązania prawne uznające dobro dziecka za podstawowy cel przysposobienia	33
2.5. Rozwój ochrony dobra dziecka przysposobionego w prawie polskim w XX w.	36
3. Dobro dziecka przysposobionego w międzynarodowych aktach prawnych w XX i XXI w.	42
3.1. Uwagi wstępne	42
3.2. Ochrona dobra dziecka przysposobionego w dokumentach międzynarodowych o charakterze uniwersalnym	44
3.3. Ochrona dobra dziecka przysposobionego w europejskich dokumentach międzynarodowych	55
4. Dobro dziecka	63

4.1. Uwagi wstępne	63
4.2. Pojęcie dobra dziecka.....	64
4.3. Dobro dziecka a interes dziecka.....	68
4.4. Dobro dziecka a interes społeczny.....	70
4.5. Dobro dziecka jako zasada prawa i klauzula generalna	73
4.6. Dobro dziecka przysposobionego <i>de lege lata</i> – wzmianka	77
5. Wnioski.....	78

Rozdział II

Ochrona dobra dziecka a interesy innych podmiotów w przepisach dotyczących przesłanek i skutków przysposobienia.....

1. Uwagi wprowadzające	85
2. Ochrona dobra dziecka oraz interesów innych podmiotów w ramach przesłanek przysposobienia	86
2.1. Uwagi wstępne	86
2.2. Przesłanki przysposobienia	91
2.2.1. Posiadanie odpowiednich kwalifikacji osobistych przez kandydata do przysposobienia dziecka.....	91
2.2.2. Uzyskanie opinii kwalifikacyjnej oraz świadectwa ukończenia szkolenia prowadzonego przez ośrodek adopcyjny	98
2.2.3. Odbycie w sposób niezakłócony okresu preadopcyjnego	101
2.2.4. Zgoda rodziców na przysposobienie dziecka	104
2.2.5. Zgoda opiekuna przysposobianego	134
2.2.6. Zgoda małżonka przysposabiającego	137
3. Realizacja dobra dziecka i interesów innych podmiotów w zakresie skutków przysposobienia.....	142
3.1. Uwagi wstępne	142
3.2. Kontakty z dzieckiem w ramach przysposobienia niepełnego	143
3.3. Utrzymanie lub zmiana dotychczasowego imienia i nazwiska przysposobionego	146

3.4. Tajemnica przysposobienia.....	150
3.4.1. Uwagi wstępne	150
3.4.2. Wymóg zgody rodziców na udostępnienie ich danych identyfikujących przysposobionemu <i>de lege ferenda</i>	158
4. Wnioski.....	164

Rozdział III

Ochrona dobra dziecka a interesy innych podmiotów

w postępowaniu preadopcyjnym	169
1. Uwagi wprowadzające	169
2. Zdarzenia poprzedzające postępowanie o przysposobienie przed ośrodkiem adopcyjnym oraz sądem.....	170
3. <i>Ratio legis</i> wprowadzenia przepisów mających na celu szybsze uregulowanie sytuacji prawnej małoletniego przebywającego w pieczy zastępczej.....	176
4. Dobór przyszyłych stron stosunku przysposobienia	186
4.1. Uwagi wstępne	186
4.2. Dobór stron stosunku przysposobienia w przypadku dzieci z uregulowaną sytuacją prawną.....	188
4.3. Dobór stron stosunku przysposobienia w ramach przysposobienia ze wskazaniem.....	194
4.3.1. Uwagi wstępne	194
4.3.2. Regulacja prawna przysposobienia ze wskazaniem.....	199
5. Wnioski.....	205

Rozdział IV

Ochrona dobra dziecka a interesy innych podmiotów

w postępowaniu w sprawie o przysposobienie	207
1. Uwagi wprowadzające	207
2. Uczestnicy postępowania w sprawie o przysposobienie....	208
2.1. Uwagi wstępne	208
2.2. Udział przysposobianego w postępowaniu w sprawie o przysposobienie	209

2.3. Udział rodzica pozbawionego władzy rodzicielskiej w postępowaniu w sprawie o przysposobienie.....	217
2.4. Udział prokuratora w postępowaniu w sprawie o przysposobienie	225
3. Złożenie co najmniej dwóch wniosków o przysposobienie tego samego dziecka.....	230
4. Sytuacja od złożenia wniosku o przysposobienie do uprawomocnienia się postanowienia w sprawie o przysposobienie	237
4.1. Uwagi wstępne	237
4.2. Przywrócenie władzy rodzicielskiej w toku postępowania w sprawie o przysposobienie.....	238
4.3. Zakres prawa do kontaktów z dzieckiem oraz władzy rodzicielskiej w toku postępowania w sprawie o przysposobienie	241
5. Wnioski.....	248

Rozdział V

Ochrona dobra dziecka a interesy innych podmiotów

w przepisach dotyczących rozwiązania przysposobienia.....	253
1. Uwagi wprowadzające	253
2. Przesłanki rozwiązania przysposobienia.....	255
2.1. Uwagi wstępne	255
2.2. Wadliwość (nieskuteczność) zgody na przysposobienie.....	256
2.3. Odnalezienie się rodziców dziecka albo brak ich zgody	259
2.4. Małżeństwo między stronami stosunku przysposobienia	263
2.5. Brak między stronami stosunku przysposobienia więzi odpowiadającej relacji rodzica i dziecka.....	265
2.6. Rozwód pomiędzy rodzicem a małżonkiem, który przysposobił dziecko.....	266
2.7. Nieuleczalna choroba przysposobionego, o której powzięto informację po orzeczeniu przysposobienia	268
3. Wpływ ustalenia pochodzenia przysposobionego na trwanie stosunku przysposobienia	271

4. Postępowanie o rozwiązanie przysposobienia	274
4.1. Uwagi wstępne	274
4.2. Tryb postępowania o rozwiązanie przysposobienia	275
4.3. Wina w rozkładzie więzi a powództwo o rozwiązanie przysposobienia	279
4.4. Reprezentacja małoletniego w toku postępowania o rozwiązanie przysposobienia	280
5. Konsekwencje rozwiązania przysposobienia	282
6. Wznowienie postępowania w sprawie o przysposobienie a rozwiązanie przysposobienia.....	294
6.1. Uwagi wstępne	294
6.2. Wznowienie postępowania w sprawie o przysposobienie w aktualnym stanie prawnym	296
6.3. Wznowienie postępowania w sprawie o przysposobienie – wnioski <i>de lege ferenda</i>	299
7. Wnioski.....	302
Zakończenie	309
Wykaz aktów prawnych.....	319
Wykaz orzecznictwa.....	325
Bibliografia.....	331

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

Polskie akty prawne

k.c.	-	ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
k.k.	-	ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
k.p.c.	-	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
k.r.	-	ustawa z 27.06.1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.; uchylony z dniem 1.01.1965 r.)
k.r.o.	-	ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.)
p.a.s.c.	-	ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2224 ze zm.)
p.k.r.	-	projekt Kodeksu rodzinnego z 2018 r. opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego przy Rzeczniku Praw Dziecka
p.p.s.a.	-	ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.)
ustawa o przysposobieniu ze wskazaniem	-	ustawa z 24.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. poz. 1199)
u.u.p.m.	-	ustawa z 13.07.1939 r. o ułatwieniu przysposobienia małoletnich (Dz.U. poz. 416; uchylona z dniem 1.07.1946 r.)

- u.w.r. – ustawa z 9.06.2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2018 r. poz. 998 ze zm.)

Dokumenty międzynarodowe

- DZO – Deklaracja o społecznych i prawnych zasadach ochrony dobra dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem praktyki w zakresie przysposobienia i umieszczenia w rodzinie zastępczej w skali krajowej i międzynarodowej z 3.12.1986 r., Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 41/85 z 3.12.1986 r.
- EKPC – europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 4, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (ETS Nr 5, 1950/1953, Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- EKPD – Europejska konwencja o przysposobieniu dzieci, sporządzona w Strasburgu 24.04.1967 r. (ETS Nr 58, 1967/1968, Dz.U. z 1999 r. Nr 99, poz. 1157)
- KPD – Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.)
- KPM – Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego, sporządzona w Hadze 29.05.1993 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448)
- PDPC – Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10.12.1948 r., Rezolucja 217/III A przyjęta w dniu 10.12.1948 r.
- ZEKPD – Zrewidowana Europejska konwencja o przysposobieniu dzieci, sporządzona w Strasburgu 27.11.2008 r. (ETS Nr 202, 2008)

Zagraniczne akty prawne

- BGB – niemiecka ustawa z 18.08.1886 r. – Kodeks cywilny (Federalny Dziennik Ustaw I, S. 42, 2909; 2003 I, S. 738, ze zm.)

- sł.u.r. – słowacka ustawa z 19.01.2005 r. o rodzinie i zmianie niektórych innych ustaw (nr 2005 36/2005 Z.z.)
- u.k.r. – ukraińska ustawa z 26.12.2002 r. – Kodeks rodzinny (Rada Najwyższa Ukrainy, 2002, nr 21–22, s. 135 ze zm.)

Czasopisma

- AIS – Acta Iuris Stetinensis
- AQ – Adoption Quarterly
- AUMCS – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
- AUWr – Acta Universitatis Wratislaviensis, Przegląd Prawa i Administracji
- BGBL. – Bundesgesetzblatt (niemiecki Federalny Dziennik Ustaw)
- BSN – Biuletyn Sądu Najwyższego
- Dz.U. – Dziennik Ustaw
- Dz.Urz. UE – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
- EP – Edukacja Prawnicza
- ETS – European Treaty Series
- FC – The Future of Children. Adoption
- JORF – Journal officiel de la République française
- KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- KPPubl – Kwartalnik Prawa Publicznego
- MoP – Monitor Prawniczy
- NP – Nowe Prawo
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNCK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
- OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSPiKA – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- Pał. – Palestra
- PDz – Prawo w działaniu
- PiP – Państwo i Prawo
- POW – Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
- PPEur – Przegląd Prawa Europejskiego
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- Prz. Sejm. – Przegląd Sejmowy
- PS – Przegląd Sądowy

PUG	- Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PWS	- Problemy Wymiaru Sprawiedliwości
RiP	- Rodzina i Prawo
RNP KUL	- Roczniki Nauk Prawnych Katolickiego Uniwersyte- tu Lubelskiego
RPEiS	- Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Rz.	- Rzeczpospolita
SC	- Studia Cywilistyczne
SI	- Studia Iuridica
SIL	- Studia Iuridica Lublinensia
SIS	- Studia Iuridica Silesiana
SP	- Studia Prawnicze
SPE	- Studia Prawno-Ekonomiczne
SP KUL	- Studia Prawnicze Katolickiego Uniwersytetu Lubel- skiego
ZNUJ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZPBAS	- Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancela- rii Sejmu

Inne

ETPC	- Europejski Trybunał Praw Człowieka
NSA	- Naczelny Sąd Administracyjny
RPD	- Rzecznik Praw Dziecka
SA	- Sąd Apelacyjny
SN	- Sąd Najwyższy
USC	- Urząd Stanu Cywilnego
WSA	- Wojewódzki Sąd Administracyjny

WSTĘP

Analiza relacji zachodzących między dobrem dziecka a interesami innych podmiotów w polskiej regulacji prawnej przysposobienia nie stanowiła dotychczas przedmiotu wyodrębnionych badań naukowych. Nie ulega wątpliwości, że uznanie *a priori* prymatu dobra dziecka nad interesami innych podmiotów nie powinno być kwestionowane. Instytucja przysposobienia gwarantować powinna istnienie instrumentów chroniących przede wszystkim niemajątkowe aspekty dobra dziecka przysposobionego. Niezwykle trudne jest wyważenie na tym obszarze odpowiednich proporcji. Z jednej strony nie zapewnia się wystarczającej ochrony małoletniemu tam, gdzie jest to niezbędne, z drugiej zaś strony absolutyzuje się dobro przysposobionego w nielicznych przypadkach, gdy konieczne jest uwzględnienie interesów również innych podmiotów. Ponadto ustawodawca nie zawsze prawidłowo rozstrzyga konflikt interesów między rodzicami a przysposabiającymi.

Podstawowymi kwestiami, które zostaną poddane analizie w niniejszej monografii, są – po pierwsze – kolizja dobra dziecka przysposobionego oraz interesów jego rodziców; po drugie – kolizja dobra dziecka przysposobionego oraz interesów przysposabiających; po trzecie – kolizja interesów rodziców przysposobianego oraz interesów przysposabiających.

W publikacji skoncentrowano uwagę jedynie na problemach dotyczących tzw. triady adopcyjnej, a więc rodziców dziecka, przysposabiających oraz przysposobionego. Punktem wyjścia jest dostrzeżona w literaturze obecność konieczności uwzględniania nie tylko dobra dziecka przysposobio-

nego, ale również interesów rodziców oraz przysposabiających¹. Choć stosunek przysposobienia łączy jedynie przysposabiającego z przysposobionym, coraz powszechniej podkreślana jest także rola rodziców dziecka. Należy pamiętać, że prawo powinno być reakcją ustawodawcy na otaczającą go rzeczywistość. Ignorowanie interesów rodziców dziecka oraz przysposabiających bardzo często może bowiem prowadzić do zaistnienia sytuacji bezpośrednio godzących w dobro dziecka.

Ze względu na ramy opracowania pominięto problematykę kolizji interesów z uwzględnieniem szerszego kręgu podmiotów, których przysposobienie może dotyczyć, to jest rodzeństwa, dziadków oraz innych członków rodziny biologicznej przysposobianego dziecka czy innych członków rodziny przysposabiających.

W niniejszej monografii zawężono obszar badawczy do kolizji niemajątkowych aspektów dobra dziecka i interesów innych podmiotów w polskiej regulacji normatywnej przysposobienia. Wynika to z założenia, że realizacja zasady dobra dziecka w pierwszej kolejności wymaga ochrony jego potrzeb niemajątkowych. Kwestie związane z alimentacją czy dziedziczeniem mają tu zatem charakter drugorzędny.

Z zakresu badań wyłączono także problematykę przysposobienia międzynarodowego, zarówno w znaczeniu prawa rodzinnego, jak i prawa prywatnego międzynarodowego. Takie ujęcie wynikało z braku możliwości odniesienia się w sposób wystarczająco wnikliwy do takich kwestii, jak: różnorodność unormowań prawa właściwego dla przysposobienia, relacja między przepisami art. 57 i 58 ustawy z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe², zakres statutu adopcyjnego, rozstrzygnięcie kwestii wstępnych, zastosowanie klauzuli porządku publicznego, problematyka kwalifikacji czy procesu dostosowania³.

¹ Między innymi: A. Baran, R. Pannor, A.D. Sorosky, *The Adoption Triangle: The Effects of the Sealed Record on Adoptees, Birth Parents, and Adoptive Parents*, New York 1989; E.W. Carp, *Family matters. Secrecy and disclosure in the history of adoption*, Cambridge–London 1998, s. 149–150.

² Dz.U. z 2015 r. poz. 1792.

³ Szerzej: K. Bagan-Kurluta, *Przysposobienie międzynarodowe dzieci*, Białystok 2009, s. 183–192.

W publikacji pominięto szczegółowe rozważania na temat opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego przy Rzeczniku Praw Dziecka projektu Kodeksu rodzinnego, który przewiduje daleko idące zmiany prawa. Projekt Kodeksu rodzinnego zawiera regulacje dotychczas ułożone w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, Kodeksie postępowania cywilnego oraz przepisy wykonawcze. Określono w nim *expressis verbis* zasady prawa rodzinnego oraz wprowadzono słowniczek pojęć, w którym można znaleźć definicje legalne takich pojęć, jak dziecko, dobro dziecka czy rodzina. W projekcie Kodeksu rodzinnego przewidziano szereg nowych instytucji prawnych np.: adwokat dziecka, odpowiedzialność rodzicielska, piecza konsensualna, piecza równoważna, relacje osobiste, relacje rodzinne. W kontekście analizowanej w niniejszej monografii problematyki nie sposób odnieść się do wszystkich tych kwestii. Niemniej jednak w przypisach zasygnalizowano najbardziej istotne zmiany zaproponowane w projekcie Kodeksu rodzinnego, które bezpośrednio odnoszą się do instytucji przysposobienia.

Celem niniejszej monografii jest wskazanie obszarów, w których konieczna jest zmiana polskich przepisów prawnych dotyczących instytucji przysposobienia. Założeniem pracy nie jest zatem przedstawienie całości problematyki przysposobienia, a jedynie tych zagadnień, w których z największą intensywnością ujawnia się potrzeba nowelizacji aktów normatywnych. Część z nich stanowiła już przedmiot badań doktryny prawa cywilnego, inne natomiast nie zostały zauważone w polskiej literaturze prawniczej. Stanowiło to główne kryterium doboru aspektów przysposobienia poruszonych w niniejszej pracy.

Monografii nadano strukturę pięciu rozdziałów. Rozdział I obejmuje zagadnienia mające charakter wprowadzający do rozważań ujętych w dalszych rozdziałach. W pierwszej kolejności analizie poddana zostaje kwestia kształtowania się relacji dobra dziecka przysposobionego i interesów innych podmiotów w perspektywie prawnohistorycznej. Następnie przedmiotem badań uczyniono zagadnienie standardu prawnego ochrony dziecka przysposobionego w prawie międzynarodowym, w tym uniwersalne i europejskie dokumenty międzynarodowe. W ostatniej kolejności rozważono problemy natury terminologicznej, związane przede wszystkim ze stosunkiem pojęć dobra dziecka, interesu dziecka

i najlepszego interesu dziecka. Uwagi dotyczą także kwestii dobra dziecka jako zasady prawa oraz klauzuli generalnej.

Rozdział II obejmuje rozważania dotyczące przesłanek oraz skutków przysposobienia. W pierwszej kolejności zostają poddane pod rozważenie określone przesłanki przysposobienia, takie jak: posiadanie odpowiednich kwalifikacji osobistych przez kandydata do przysposobienia dziecka, uzyskanie opinii kwalifikacyjnej oraz świadectwa ukończenia szkolenia prowadzonego przez ośrodek adopcyjny, odbycie w sposób niezakłócony okresu preadopcyjnego oraz zagadnienie zgody na przysposobienie. Szczególnie dużo uwagi zostało poświęcone problematyce przysposobienia ze wskazaniem, które wiąże się z szeregiem kontrowersji natury interpretacyjnej. W następnej kolejności rozdział II dotyczy wybranych skutków przysposobienia: kontaktów rodziców dziecka z przysposobionym w ramach przysposobienia niepełnego, utrzymania lub zmiany dotychczasowego imienia i nazwiska dziecka oraz – w najszerszym stopniu – tajemnicy przysposobienia, zwłaszcza zagadnienia podziału danych dotyczących rodziców dziecka na identyfikujące oraz nieidentyfikujące.

Rozdział III poświęcono postępowaniu preadopcyjnemu, przez które należy rozumieć postępowanie adopcyjne przed ośrodkiem adopcyjnym. Posłużenie się tym terminem ma na celu odróżnienie wyżej wskazanego postępowania od postępowania w sprawie o przysposobienie przed sądem opiekuńczym. Rozdział III obejmuje również analizę zdarzeń poprzedzających postępowanie o przysposobienie przed ośrodkiem adopcyjnym. Najwięcej miejsca poświęcone zostało jednak etapowi doboru przyszłych stron stosunku przysposobienia, w którym dochodzi do najdalej idących naruszeń realizacji zasady dobra dziecka.

W rozdziale IV poruszono problematykę postępowania w sprawie o przysposobienie. Pod rozważenie zostały wzięte takie kwestie, jak udział w postępowaniu przysposobianego, rodzica pozbawionego władzy rodzicielskiej oraz prokuratura, a także sytuacja złożenia co najmniej dwóch wniosków o przysposobienie tego samego dziecka. W najszerszym stopniu badania dotyczą sytuacji od złożenia wniosku o przysposobienie do uprawomocnienia się postanowienia w sprawie o przysposobienie,

a zatem przywrócenia władzy rodzicielskiej oraz zakresu prawa do kontaktów z dzieckiem oraz władzy rodzicielskiej.

Rozdział V dotyczy rozwiązania przysposobienia. Po pierwsze, zostaje dokonana szczegółowa analiza komparatystyczna przesłanek rozwiązania przysposobienia. Po drugie, omówione zostają problemy związane z postępowaniem o rozwiązanie przysposobienia oraz problematyka wznowienia postępowania o przysposobienie. Wiele uwag odnosi się także do skutków rozwiązania przysposobienia.

W pracy posłużono się trzema metodami badawczymi. Podstawowe znaczenie ma metoda formalno-dogmatyczna, która znajduje zastosowanie przy analizie aktualnych rozwiązań normatywnych dotyczących instytucji przysposobienia. W dużym stopniu stosowana jest również metoda prawnoporównawcza. Szereg obowiązujących na gruncie prawa polskiego rozwiązań prawnych zostało porównane z konstrukcjami obowiązującymi w innych państwach, w szczególności w Stanach Zjednoczonych, w Niemczech oraz we Francji. Komparatystyka prawnicza okazuje się niezbędna dla zaprezentowania wniosków *de lege ferenda* w odniesieniu do takich zagadnień, jak rola ośrodków adopcyjnych w zakresie doboru przyszłych stron stosunku przysposobienia, tajemnica przysposobienia czy rozwiązanie przysposobienia. W najmniejszym stopniu skorzystano z metody prawnohistorycznej, która stanowiła podstawę analizy przeobrażeń przysposobienia na przestrzeni wieków ujętej w rozdziale I. Rozważania teoretyczne poparto analizą praktyki stosowania prawa. Służyły temu badania przeprowadzone w losowo wybranych sądach, konsultacje z Rzecznikiem Praw Dziecka, z pracownikami urzędów stanu cywilnego oraz ośrodków adopcyjnych.

W pracy termin „przysposobienie” jest stosowany zamiennie z terminem „adopcja”, co wynika między innymi ze względów historycznych oraz posługiwania się powyższymi terminami w literaturze prawniczej. Należy przy tym zauważyć, że ustawodawca nie pozostaje konsekwentny w zakresie stosowanej siatki terminologicznej, operując takimi pojęciami, jak: interwencyjne ośrodki preadopcyjne (m.in.: art. 112¹ § 1 pkt 1 k.r.o., art. 582¹ § 2 pkt 3 k.p.c., art. 2 ust. 3 u.w.r.), ośrodki adopcyjne (m.in.: art. 114¹ § 1 k.r.o., art. 578 § 2 k.p.c., art. 156 u.w.r.), procedury

adopcyjne (m.in. art. 129 u.w.r.), postępowanie adopcyjne (tytuł działu V u.w.r.), czy wywiad adopcyjny (art. 156 ust. 1 pkt 7 u.w.r.)⁴. Język prawny powinien być konstruowany w taki sposób, aby różne terminy miały odmienny zakres desygnatów. Dlatego właściwsze byłoby stosowanie w aktach normatywnych takich samym terminów do określania identycznych zakresów pojęciowych.

Niniejsza monografia stanowi zmodyfikowaną wersję rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W tym miejscu chciałbym w szczególności podziękować Promotorowi rozprawy Pani dr hab. Joannie Haberko, prof. UAM oraz Promotorowi pomocniczemu rozprawy Pani dr Annie Natalii Schulz za nieocenione wsparcie merytoryczne oraz życzliwość. Pragnę także podziękować Recenzentom rozprawy – Panu dr. hab. Piotrowi Mostowikowi, prof. UJ oraz Panu dr. hab. Piotrowi Telusiewiczowi, prof. KUL, jak również Recenzentom wydawniczym – Panu dr. hab. Januszowi Gajdzie, prof. UJK oraz Pani dr. hab. Annie Sylwestrzak, prof. UG za cenne uwagi, które pozwoliły uczynić niniejszą monografię bardziej wartościową. Słowa podziękowania należą się także: Panu prof. zw. dr. hab. Adamowi Olejniczakowi, Panu prof. zw. dr. hab. Tomaszowi Sokołowskiemu, Panu dr. hab. Markowi Andrzejewskiemu, prof. USz, Panu dr. hab. Henrykowi Haakowi, prof. USz, Panu dr. hab. Władysławowi Mogilskiemu, prof. UR, Pani dr. hab. Renacie Świrgoń-Skok, prof. UR, Panu dr. hab. Arturowi Łuszczynskiemu, prof. UR, Panu dr. Marcinowi Niemczykowi oraz Pani dr. Elżbiecie Ejan-kowskiej za wszelką pomoc udzieloną w czasie pisania niniejszej pracy. Na końcu chciałbym także podziękować Jego Magnificencji Rektorowi Uniwersytetu Rzeszowskiego Panu Prof. zw. dr. hab. Sylwestrowi Czopkowi oraz Dziekanowi Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego dr. hab. Elżbiecie Feret, prof. UR.

⁴ Należy zauważyć, że w projekcie Kodeksu rodzinnego opracowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego przy Rzeczniku Praw Dziecka termin „przysposobienie” zastąpiono terminem „adopcja”, http://brpd.gov.pl/sites/default/files/kodeks_rodzinny_projekt_z_uzasadnieniem.pdf (dostęp: 29.08.2018 r.).

Rozdział I

ZASADA DOBRA DZIECKA A PRZYSPOSOBIENIE

1. Uwagi wprowadzające

Podjęcie badań nad problematyką kolizji dobra dziecka oraz interesów innych podmiotów w polskiej regulacji normatywnej przysposobienia wymaga dokonania szeregu uwag wprowadzających. Nie ulega wątpliwości, że wyrazem realizacji funkcji ochronnej państwa jest zasada dobra dziecka, która dotyczy nie tylko kwestii przysposobienia, ale całego obszaru prawa rodzinnego.

Potrzeba ochrony dobra dziecka przysposobionego kształtowała się na przestrzeni wieków z różnym natężeniem. Dzisiejszy charakter tej instytucji jako służącej w głównej mierze realizacji dobra przysposobionego jest rezultatem jej wielowiekowego rozwoju. Analiza prawnohistoryczna ukazuje, że przysposobienie w zasadzie stanowiło konstrukcję normatywną służącą do osiągnięcia celów odmiennych niż dobro dziecka, mającą funkcję głównie majątkową. Nie oznacza to jednak, że czynniki pozamajątkowe, w tym głównie związane z potrzebą roztoczenia opieki nad małoletnim dzieckiem, nie odgrywały w rozwoju przysposobienia istotnego znaczenia.

Rozstrzygnięcie wskazanych w niniejszej pracy problemów badawczych wiąże się także z koniecznością dostrzeżenia wzrastającej roli ochrony dobra dziecka przysposobionego w prawie międzynarodowym. Stanowi

to rezultat zintensyfikowania działań środowisk międzynarodowych w kierunku umacniania światowych i regionalnych standardów ochrony dziecka, w tym dziecka przysposobionego. Wyrazem tego jest szereg dokumentów międzynarodowych, które pośrednio albo bezpośrednio dotyczą kwestii przysposobienia.

Uzasadnione jest również rozstrzygnięcie, czym na gruncie prawa polskiego jest dobro dziecka. Związane jest to z wieloma zagadnieniami o charakterze terminologicznym, na czele z kwestią zdefiniowania dobra dziecka oraz ustalenia relacji tego pojęcia do takich pojęć, jak interes dziecka, najlepszy interes dziecka czy interes społeczny. Fundamentalne znacznie ma również określenie dobra dziecka jako zasady prawa oraz klauzuli generalnej.

2. Dobro dziecka przysposobionego w perspektywie prawnohistorycznej

2.1. Uwagi wstępne

Współczesna istota przysposobienia sprowadza się do zapewnienia dziecku pozbawionemu środowiska rodzinnego nowej rodziny¹. Instytucja ta ma na celu przede wszystkim dobro dziecka przysposobionego. Dotyczy to w szczególności aspektów o charakterze niemajątkowym. Podjęte badania prawnohistoryczne prowadzą do wniosku, że na przestrzeni wieków przysposobienie służyło w głównej mierze interesom majątkowym oraz nie uwzględniało w swoich założeniach dobra dziecka.

Rozważania dotyczące kolizji dobra dziecka oraz interesów rodziców i przysposabiających wymagają wskazania, że nawet wówczas, gdy dobro dziecka nie stanowiło *ratio legis* przysposobienia, jako wartość uniwersalna wpływało na zmiany w prawie oraz praktykę jego stosowania. Dobro dziecka pozostaje bowiem zawsze w relacji z interesami rodziców i przysposabiających. Ewolucja przysposobienia w kierunku uwzględ-

¹ W odniesieniu do pojęcia środowiska rodzinnego: P. Telusiewicz, *Służebna rola zwrotu „rodzinny” w przepisach prawa polskiego*, Lublin 2013, s. 58–64.

niania aspektów prawnorodzinnych oraz dobra małoletniego wpływała więc na zagadnienie ważenia interesów wskazanych podmiotów.

2.2. Przeobrażenia prawa rzymskiego w kierunku uwzględnienia dobra dziecka przysposobionego

Przysposobienie było instytucją występującą w wielu kulturach prawnych starożytności, m.in. w prawie greckim, w prawie asyryjsko-babilońskim oraz prawie rzymskim². Ze względu na ograniczony zakres pracy uwagi poniższe obejmować będą jedynie prawo rzymskie. Takie ujęcie uzasadnione jest mocnym osadzeniem europejskiej kultury prawnej w prawie rzymskim.

Analizę rzymskiego prawa adopcyjnego należy rozpocząć od dostrzeżenia dwóch głównych stadiów jego rozwoju. W okresie przedklasycznym oraz klasycznym rozwiązania normatywne prezentowały wysoką kulturę prawną. Natomiast w prawie poklasycznym i justyniańskim następował stopniowy proces odchodzenia od konstrukcji klasycznych i następowała tzw. wulgaryzacja prawa rzymskiego³. Choć adopcja rzymska nie służyła właściwie dobru dziecka, w wielu poszczególnych regulacjach oraz praktyce stosowania prawa dostrzegalna była próba uwzględnienia dobra małoletniego, niekiedy nawet kosztem interesów rodziców lub przysposabiających.

² W prawie asyryjsko-babilońskim przysposobienie dotyczyło głównie małych dzieci i powodowało zerwanie więzi z rodziną biologiczną. W prawie greckim wyróżniano adopcję między żyjącymi, testamentową oraz pośmiertną. A. Stelmachowski, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 1957, s. 19–26; L. Rubinstein, *Adoption in IV. Century Athens*, Kopenhaga 1993, s. 21–28; J. Rominkiewicz, *Adopcja i dziedziczenie w mowach Isajosa*, AUWr, Prawo 1995/235, s. 22–38.

³ Szerzej: M. Kuryłowicz, *Adoptio w rzymskim prawie przedklasycznym i klasycznym* (maszynopis rozprawy doktorskiej z 1973 r. udostępniony na potrzeby niniejszej pracy dzięki uprzejmości BG UMCS); M. Kuryłowicz, *Adoptio prawa rzymskiego. Rozwój i zmiany w okresie poklasycznym i justyniańskim*, Lublin 1976. Zob. też: B. Walaszek, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym oraz w polskim prawie międzynarodowym prywatnym i procesowym (dokonanie i skutki)*, Warszawa 1966.

Rafał Łukasiewicz – doktor nauk prawnych; adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego; autor publikacji z zakresu prawa cywilnego i prawa rodzinnego, współautor podręczników *Instytucje prawa rodzinnego* (2014) i *Instytucje prawa rzeczowego* (2016), współredaktor naukowy monografii *Prawo azjatyckie z perspektywy europejskiej* (2018); prowadził wykłady na Katolickim Uniwersytecie San Vicente Mártir w Walencji, Uniwersytecie Pablo de Olavide w Sewilli oraz Śródziemnomorskim Uniwersytecie w Reggio di Calabria.

Książka zawiera omówienie rozwiązań normatywnych dotyczących instytucji przysposobienia przy uwzględnieniu interesów podmiotów tzw. triady adopcyjnej: przysposobionego, przysposabiających oraz rodziców dziecka.

Autor opisuje najnowsze zmiany prawa dotyczące przysposobienia, w tym odnoszące się do stanowiącej przedmiot licznych kontrowersji instytucji przysposobienia ze wskazaniem. Czytelnicy zapoznają się z zagadnieniami z zakresu prawa materialnego, a także postępowania preadopcyjnego oraz postępowania sądowego w sprawach o przysposobienie. Przedstawione rozważania teoretyczne poparto analizą praktyki stosowania prawa.

Publikacja jest przeznaczona dla prawników praktyków: adwokatów i radców prawnych, sędziów i prokuratorów. Będzie użytecznym źródłem wiedzy również dla pracowników naukowych zajmujących się omawianą tematyką.

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8160-309-6

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 129 ZŁ (W TYM 5% VAT)